

“Ditugun konbikzioak zalantzan jartzeko balio dezakete nobelek, ez tesiak egiteko”

BEÑAT SARASOLA, IDAZLEA

1990eko hamarkadan kale-borrokatik gertu ibili ondoren, giroz eta bizimoduz aldatu du *Deklaratzekorik* ez nobelako protagonistak eta Madrilgo Reina Sofía museoaren atarian aurkitzen dugu istorioaren hasieran. Beñat Sarasolaren lehen eleberriak euskal gatazka du eszenatoki, harreman pertsonalak ardatz, eta estilo bereziz kontatuta dago. Martxoaren 29an Donostiako Egia auzoan dagoen Azpi kultur elkartean egin diogu elkarrizketa hau, liburuaren jendaurreko aurkezpen estraofizialean.

 GORKA BEREZIARTUA MITXELENA

 JUAN CARLOS RUIZ / FOKU

Aurretik argitaratu dituzun lanen arrastoak bila ibili naiz zure lehenbiziko nobela honetan: *Kaxa huts bat-en freskotasuna, Alea-ren apustu formala, prentsan idatzi dituzun artikuluen izaera polemikoa... Denetatik zerbait badagoela uste dut Deklaratzekorik ez-en, ez dakit ados zauden.*

Freskotasunarena entzuteak pozten nau, ze horrek esan nahi du hain zaharra ez naizela. Formarena niretzat inportantea da, kontatzen dena baino askoz interesgarriagoa iruditzen zaidalako kontraera; eta alde horretatik ahalegin bat egon da, nahiz eta istorio bat ere badagoen eta suspentse-ukituak ere badituen momenturen batean. Gustatuko litzaidake harago joatea ere, alde formaletik oraindik gehiago egitea. Nik uste zer edo zer antzematen dela, badagoela ahalegin bat, baina lehenengo nobela denez gauza batzuetan kontserbadoreago jokatzeko duzu agian. Gainera iruditzen zait inportantea dela kontamoldea egokitzea kontatzen duzun

horretara, pertsonaia bat bere etxeko sofán dagoenean edo ertzainen karga baten ondoren korrika ari denean, ezin duzu kontamolde bera erabili, egoera oso differentea delako. Egin dut ahalegina alde horretatik. Alegia, ez da formaren esperimentazio hutsa hala tokatzen delako, kontatzen ari zarenarekin lotuta baizik.

Polemikarena ez zait hainbeste gustatzen [barre egin du]. Igual kontrakoa irudi dezake, baina nik ez du halakorik bilatzen.

Liburuaren aurkezpenean azpimarratu zenuen hau fikziozko lana dela. “Fikzioaren irakurketa gero eta problematikoagoa den fase historiko batean gaude”, esan zenuen. Zer esan nahi duzu horrekin?

Aspalditik esaten da fikzioa krisian dagoela, hori esatea ez da izugarritzko nobedadea. Iruditzen zait fikzioa irakurtzeko modu bat dela, ez hainbeste testuek duten ezaugarri zehatz bat, baizik eta

guk testu bat nola irakurtzen dugun. Eta irakurtzeko modu fikzional horrek azken hamarkadetan zailtasun handiak bizi ditu. Aztertu beharko litzateke zergatik, eta segur aski faktore asko egon daitezke; agian izan daiteke berehalakotasunagatik, testuak azkar ulertu behar ditugulako eta joera dugulako berehalako irakurketa batzuk egiteko. Gero, euskal literaturan bertan, saiakerak sekulako goraldia izan du; eta saiakera baten aurrean irakurleak duen jarrera eta fikzioaren aurrean duena oso desberdina da. Saiakeragile batek esaten duenean “halako iruditzen zait” gauza bat da; eta nobela bateko pertsonaia batek edo narratzaileak esaten duenean, beste bat. Beste mundu batez ari gara. Eta inpresioa daukat azken boladan halako irakurketa moral edo politiko erraz samarrak egiten direla fikzioaren inguruan. Noski, fikzioek eragin politikoak dituzte eta inplikazio moralak, baina uste dut badagoela joera irakurketa batzuk sinplifikatzeko. Horren aurrean

BEÑAT SARASOLA
DEKLARATZEHORIK
EZ

azpimarratzen dut hau fikzioa dela, nahiz eta gero, segur aski, nobela irakurtzen duenari gauza batzuk gertukoak egingo zaizkion: Donostian girotua dago; pertsonaiak ez du nire adina, bi edo hiru urte zaharragoa da, baina bueno, gauza batzuk identifikagarriak dira; eta hala ere, ez du esan nahi fikzioa ez denik.

“Inpresioa daukat azken boladan halako irakurketa moral edo politiko erraz samarrak egiten direla fikzioaren inguruan”

Azken urteetan protagonismoa hartu duen fenomeno batek izan dezake zerikusirik? Autofikzioa bezalako generoek duela urte batzuk ez bezalako pisua dute orain.

Egia da oso modan jarri direla fikzio-tik aldentzera edo errealtate moduko batera hurbiltzen diren idazleak. Eta aitortzen dut autofikzioa egin duten idazle asko maite ditudala, W.G. Sebald edo Enrique Vila-Matas adibidez garai batean asko irakurri nituen. Baina azken urteetan modako etiketa bihurtu da eta badago halako joera bat, nire ustez, errazkeriaz edozeri nobela deitzeko. Pentsatzea hogeita gutxiarekin edo hogeita hamar urterekin bizi izan duzuna berez interesgarria dela norbaiti kontatzeko, inolako artifiziorik gabe. Eta hori da zure buruari estima handiegia edukitzea. Batzuetan irakurtzen ditut nobelak lanketa handirik gabe kontatuak; eta niretzat nobela eraikuntza bat da, eskatzen dizu beste zerbaite, ez da urtetan idatzitako egunerokoa publikatzea bezain erraza.

Lekuak eta egoerak identifikagarriak izan daitezkeela zenioen lehen. Eider Rodriguezek esandako zerbaitekin akordatu naiz: “Iruditzen zait egon dela euskal literaturan ihes egiteko joera bat: gureak bezalako izen-abizenak dituzten pertsonengandik, gu bezalako jendea bizi den herrietatik”. Ados zaude? Ze urtetakoa da Eiderren esaldi hori?

Duela pare bat urtekoa, *Bihotz handiegia* aurkeztu eta gutxira Lander Arretxeak ARGIAN egin zion elkarriketan esan zuen.

Inpresioa daukat, batzuek esaten dutenaren kontra, euskal literaturan gatazkaz edo errealtate politikoaz betidanik idatzi izan dela –1975etik gutxienez–. Egia da, hala ere, egon zela garai bat 1990eko hamarkadan eta 2000koaren hasieran beste mota bateko joerak nagusitu zirena, baina azken boladan egon dira liburu dezentegure inguruan kokatuta, gertukoak edo izan daitezkeenak. Nire kasuan ere ahalegin hori badago. Adibidez, izenak aipatu dituzenez, protagonistak baditu hiru lagun, koadrila moduko bat. Hiru lagun horien izenak hautatzerakoan nire generazioan oso ohikoak direnak aukeratu nituen, Asier, Oier eta Unai. Eta gertatzen zitzaidan nahastu egiten nituela etengabe, zeren niretzat hirurak igualak ziren. Bati abizenez deitu diot azkenean, konturatzeko nintzelako errebisioetan nahastu egiten nintzela [barre egin du].

Protagonistak bi bikote ditu. Haien izenekin ere berdin jokatu duzu?

Lucía da bat eta bestea Miren, eta nik uste izenarekin bakarrik ideia bat egin dezakezula haien jatorriaz. Gero, jakina, salbuespenak daude, baina idazleak horrekin jokatzen du, irakurlearen espektatibekin; eta horiek hausteko aprobeitatu dezakezu gainera. Baina izenak aukeratzeari ez da kontu banala.

Dena den, hau ez da nobela errealista konbentzional bat ere. Narratzailearen ahotsak arreta deitzen du, posizio nahiko berezi batean dagoelako: protagonistaren alboan nolabait, baina batzuetan haren barne-kontzientzia ere bihurtzen da. Ahots hori sortzea buruhauste handia izan da?

Niretzat hori izan da inportantea. Istoria bera baino, ahots hori zen garrantzitsuena eta hori, gutxi gorabehera, bannuen buruan; istorioa ere bai, bi planotan –1990eko hamarkada batetik eta 2009. urtea bestetik–, eta hasi nintzenean pisu handiagoa zuen 90eko hamarkadak, baina hortik saiatu nintzenean ez nuen asmatzen eta azkenean aldatu egin nuen istorioa eta eraman nuen gehiago 2009. urtera. Baina hori ez zen hain inportantea, ahotsa baizik. Azkenean narratzaile bat erabili dut hirugarren pertsona kontatzen duena, baina protagonistaren ahotsarekin nahasten dena; eta jolas hori dago nobelan zehar, nolabait nahastea

narratzailearen kanpoko ahotsa eta pertsonaia nagusiarena. Horregatik, batzuetan, anbigua suerta daiteke: “Zein ari da hau esaten?”. Hori bilatzen dut, irakurleak pertsonaiekin duen hurbiltasuna edo hartzen duen distantzia zalantzan jartzea etengabe. Zeren pertsonaia ere, ez nuen nahi atsegina izan zedin; baina ezta gorrotagarria ere. Anbiguotasun hori narratzailearen bidez lor nezakeela uste nuen.

Euskal gatazkak zeharkatzen du liburua, baina ez nuke esango “euskal gatazkari buruzko” nobela denik.

Prentsaren aurrean egindako aurkezpenan aipatu nuen Espainiako idazle bat, Isaac Rosa. Badu liburu bat, *Otra maldita novela sobre la Guerra Civil* (Beste nobela madarikatu bat Gerra Zibilari buruz) eta pentsatu nuen nireaz baten batek esango zuela: “Beste nobela madarikatu bat euskal gatazkari buruz”. Gainera, gaztelaniazko bat famatua egin da eta badirudi hemen besterik ez dela idazten gai horretaz. *Deklaratzekorik ez-en* gatazka hor dago, nobelaren eszenatokia da, 90eko hamarkadan kokatuta dagoenez ingurune sozial batean hori tokatu zitzaigulako askori; eta horren aurrean pertsonaiek hartzen dituzte posizio ezberdinak. Eszenatoki latz horrek aukerak eman dizkit pertsonaien arteko gatazkak islatzeko. Baina gehiago interesatzen zaizkit pertsonaien arteko kontu horiek, protagonistak dituen dilema moralak, zalantzak, dituen segurtasunak, bere buruari kontatzeko ditzkion ipuinak... Horiek agerrarazteko material interesgarria da hemen bizi izan dugun historia, kontraesan, zalantza eta absurdo asko sortzen baitira. Baina hemen ez dago tesi bat gatazkaren inguruan, zorionez, esango nuke.

Zeharka Fernando Arambururen *Patria* aipatu duzunez, ni behintzat nahiko harrituta nago zenbait irakurlek nola bilatu duten hemen gertatu zenari buruzko egia fikziosko lan horretan. Garbi dago ez dela hori irakurleari proposatzen diozuna.

Ez, ez. Ez daukat inolako bokaziorik euskal gatazka konpontzeko, konpondu badaiteke, ezta horri buruzko tesi bat egiteko ere [barre egin du]. Gainera uste dut nobela batek ezin duela hori egin. Agian saiakera batek... Saiakeretan asko sinesten dutenek pentsatuko dute baietz. Baina nik uste dut nobelek gehiago balio dezaketela guk ditugun konbikzio asko zalantzan jartzeko; edo uste asko beste begirada batekin begiratzeko; edo ditu-

gun kontakizunei ñabardurak egiteko... Eta hori bera ez da gutxi. Baina nobela bati ezin zaio beste zera hori eskatu. Adibidez, kontakizun batzuetan ikusten da, herri honetan biolentzia asko bizi izan ditugunez, konpentsazioak egiteko joera: alde bateko biolentzia jarri eta konpentsatzeko bestekoa ere sartzea. Baina nobela batean askoz egia literario potenteagoa lor dezakezu bakarrik biolentzia bat erakutsiz edo bakarrik bestea. Bi biolentziak lantzeak ez zaitu egiara gerturatzen. Literaturak beste bide batzuk egiten ditu eta ni ere horretan saiatu naiz, ez ezer esplikatzen. Pertsonaien jokamoldeak daude, beraien kontraesan guztiekin; eta irakurleak ikusiko du zer balorazio egiten duen.

Gatazkaren plano intimoa agertzen da, diskurtso handiak baino gehiago. Tira, pertsonaiak nahiko diskurtso botatzen du momentu batzuetan ere. Baina bai, saiatu naiz pertsonaia nagusiak hori egiten duenean ere horren arrakala batzuk iradokitzen. Gehiago da gatazka horrek nola inpaktatzen duen pertsonaia, bai iraganean, bai orainean; eta iraganeko

gauza batzuk jakin ahala oraineko kontakizuna ere aldatzen joaten da.

Lagun batek beti aipatzen du gure hautu politikoak ze punturaino dauden eraginda politikoak ez diren kontuenatik eta uste dut nobela honetan hori ere nabaritzen dela: ze punturaino pertsonaiek jokutzen duten, ez konbikzio edo arrazoiketa politikoen ondorioz, baizik eta gertutasun, afektu edo desafektuengatik, momentu batean leku batean kokatze horren ondorioz. Eta posizio horiek momentu batzuetan zailtzen jartzen dira edo hankaz gora doaz. Horretaz guztiaz hitz egin nahi nuen, nola egoera gatazkatsu batean pertsonaiak hor dabilen, deriban, ahal dutena egiten.

Gai nahiko sakonak aipatzen ari gara, baina nobela dibertigarria ere bada zenbait unetan, irribarre gaizto batekin irakurtzekoa. Kontrapuntua bilatzeko egin duzu?

Ez, hori berez ateratzen zait, neurtu egin behar izan dut, ez nuelako satira bat egin nahi. Kasu honetan ondo etortzen zait gertatzen dena gatazkatsua eta

“Ez badugu arriskurik hartzen idazten dugunean, hobe dugu etxean geratzea”

tragikoa izatea, kontrapuntu hori bilatzeko. Baina nire burua frenatu behar dut, zeren bestela narratzaileak esan beharko ez lituzkeen gauzak esaten ditu oharkabea; eta gainera kontu zaila da umorearena, zeren gauza bati nondik begiratzen zaion, umorezkoa izan daiteke edo groteskoa. Eta garaiarekin ere aldatu egiten da: aurreko batean Bernardo Atxagaren *Obabakoak*-eko testu batekin ari ginen klasean eta bada-go parte bat nahiko umore beltzekoa. Batzuek esaten zuten gaur egun hori ez zela argitaratuko, agertzen delako emakumeen aurkako biolentzia, umore beltzetik. Eta pentsa, *Obabakoak* da, denok irakurri dugu. Umoreak baditu bere arriskuak. Baina ez badugu arriskurik hartzen idazten dugunean edo sortzen dugunean, hobe dugu etxean geratzea. ●